

Autorių teisės

Dr. Mindaugas Kiškis

mindaugas@irii.lt

Autorių teisės ir gretutinės teisės v. Patentai

- Autorių teisės:
 - Taikomos kūrybinei išraiškai - rašytiniams kūriniais, meno kūriniais, atlikimams ir jų fiksacijoms, netaikomos idėjoms
 - Vienintelis kriterijus – originalumas (paties autoriaus kūrybinio darbo rezultatas)
 - Leidžiamas lygiagretus sukūrimas (jei antrasis įrodo savarankišką kūrybą)
 - Taikomos nuo kūrinio sukūrimo, ginamos nuo paskelbimo
 - Nereikalingos jokios registravimo procedūros
 - Nereikia mokėti už teisių galiojimą
 - Autorių teisės ir gretutinės teisės automatiškai galioja tarptautiniu mastu
- Gretutinės teisės:
 - Labai panašios į autorių teises
 - Taikomos atlikimams ir jų fiksacijoms (fonogramoms, etc.)

Autorių teisės ir gretutinės teisės v. Patentai (II)

- Patentai
 - Taikomi idėjų techniniam realizavimui – metodams ir mechanizmams
 - Patentai išduodami tik po ekspertizės/registracijos
 - Patento ekspertizė/registracija užtrunka ne mažiau 6 mėn.
 - Turi būti mokami patentinės paraiškos mokesčiai ir patento palaikymo mokesčiai
 - Pirmos paraiškos prioritetas (lygiagretus sukūrimas laikomas pažeidimu)
 - Patentai iš esmės yra nacionalinės teisės ir tarptautiniu mastu automatiškai negalioja
- Lygiagretaus teisių taikymo principas – tas pats objektas gali būti saugomas kelių intelektinės nuosavybės formų

Bendrieji autorių teisių ir gretutinių teisių principai

- Autorių teisės ir gretutinės teisės – išimtinės teisės kontroliuoti originalių išraiškų panaudojimą
- Kompiuterių programų ir duomenų bazių atveju, saugomi ir papildomi objektai (parengiamoji medžiaga ir duomenys)
- Balansas tarp teisių turėtojo ir naudotojo teisių užtikrinamas objekto ribojimu, galiojimu laike, išimtimis

Autorių teisių objektai (I)

- Autorių teisių objektai – originalūs literatūros, mokslo ir meno kūriniai, kurie yra kokia nors objektyvia forma išreikštas kūrybinės veiklos rezultatas.
- Svarbiausi autorių teisių objektai:
 - knygos, brošiūros, straipsniai, dienoraščiai ir kiti literatūros kūriniai, išreikšti bet kokia forma, įskaitant elektroninę, taip pat kompiuterių programos;
 - kalbos, paskaitos ir kiti žodiniai kūriniai;
 - rašytiniai ir žodiniai mokslo kūriniai (mokslinės paskaitos, studijos, monografijos, išvados, mokslo projektai ir projektinė dokumentacija);
 - audiovizualiniai kūriniai (kino filmai, televizijos filmai, televizijos laidos, videofilmai, diafilmai ir kiti kinematografinėmis priemonėmis išreikšti kūriniai), radijo laidos;
 - fotografijos kūriniai ir kiti fotografijai analogiškais būdais sukurti kūriniai;
 - architektūros kūriniai, brėžiniai, modeliai, maketai ir kt.

Autorių teisių objektai (II)

- Autorių teisių objektais taip pat laikomi:
 - išvestiniai kūriniai, sukurti pasinaudojus kitais kūriniais (vertimai, adaptacijos, anotacijos, referatai, apžvalgos, statinės ir interaktyvios interneto svetainės ir kiti išvestiniai kūriniai);
 - kūrinių rinkiniai ar duomenų rinkiniai, duomenų bazės (originalios turinio parinkimu ar išdėstymu).

Autorių teisių nesaugomi objektai

- Autorių teisių objektais nelaikomi:
 - idėjos, procedūros, procesai, sistemos, veiklos metodai, koncepcijos, principai, atradimai ar atskiri duomenys;
 - teisės aktai, oficialūs administracinio, teisinio ar norminio pobūdžio dokumentai (sprendimai, nuosprendžiai, nuostatai, normos, teritorijų planavimo ir kiti oficialūs dokumentai), taip pat jų oficialūs vertimai;
 - oficialūs valstybės simboliai ir ženklai (vėliavos, herbai, himnai, piniginiai ženklai ir kiti valstybės simboliai bei ženklai), kurių apsaugą reglamentuoja kiti teisės aktai;
 - oficialiai įregistruoti teisės aktų projektai;
 - įprastinio pobūdžio informaciniai pranešimai apie įvykius;
 - folkloro kūriniai.

Išimtinės teisės

- Neturtinės (moralinės) teisės
- Turtinės teisės
 - atgaminti kūrinį bet kokia forma ar būdu
 - išleisti kūrinį;
 - platinti kūrinio originalą ar jo kopijas parduodant, nuomojant, teikiant panaudai ar kitaip perduodant nuosavybėn arba valdyti, taip pat importuojant, eksportuojant
 - transliuoti, retransliuoti ir kitaip viešai skelbti kūrinį, įskaitant jo padarymą viešai prieinamu kompiuterių tinklais (internete).

Naudotojų teisės (išimtys)

■ Salygos

- Įstatymo numatytais atvejais
- Apribojimas neturi prieštarauti įprastiniam kūrinio naudojimui
- Apribojimas neturi nepagrįstai pažeisti teisėtų autoriaus arba kito autorių teisių subjekto interesų

Naudotojų teisės (išimtys) (2)

- Baigtinis išimčių sąrašas:
- Asmeninės kopijos teisė
- Citavimas
- Panaudojimas mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais
- Panaudojimas informacijos tikslais
- Laikinas atgaminimas internete

Bendrosios išimtys

- Kūriniai pažeidžiantys moralės normas (LAT 2001 09 27 nutartis Nr. 3k-7-571 R.Danisevičius v. UAB "Naujasis aitvaras")
- Ribotos išraiškos kūriniai
 - Idėjos ir išraiškos sutapimo doktrina (vienintelė išraiška)
 - Scenes-a-Faire doktrina (kelios panašios išraiškos, kurias riboja racionalumo, funkcionalumo ir pan. kriterijai)

Autorinės sutartys

- Sutartys sudarytinos su išoriniais kontraktoriais
- Su darbuotojais sudarytinos tik išimtiniais atvejais, kai sutarties objektas labai skiriasi nuo darbo funkcijų
- Su darbuotojais leistina sudaryti tik jei darbuotojo autorinės pajamos iš darbdavio neviršija 25% visų oficialių pajamų

Autorinės sutartys (II)

- Pagrindiniai požymiai:
 - Objektas – originalus kūrinys ar gretutinių teisių objektas.
 - Perduodamos išimtinės teisės.
 - Techniniai darbai, susiję su objektu, gali būti tik papildomas objektas.
- Teisių perdavimas siauriausia apimtimi
- Rekomenduotina labai tiksliai aptarti teisių perdavimo apimtį
- Teisių perdavimas visa apimtimi gali būti laikomas nesąžiningu, be to gali būti kitaip ribojamas.

Teisių perėmimas iš darbuotojų

- Autorius – tik fizinis asmuo.
- Autoriaus asmeninės neturtinės teisės negali būti perduodamos
- Turtinės teisės į kūrinį, kurį sukūrė darbuotojas atlikdamas tarnybines pareigas ar darbo funkcijas, išskyrus kompiuterių programas, 5 metams pereina darbdaviui, jeigu kitaip nenustatyta sutartyje
- Kokie kūriniai yra sukurti atliekant tarnybines pareigas ar darbo funkcijas?
- Teisių perėmimo apimtis – galioja bendri principai
- Apsauga nuo piktnaudžiavimo neturtinėmis teisėmis

Naudotojų teisės

- Naudotojų teisės dažniausiai nustatomos sutartyje – licencijoje
- Nesant sutarties ar licencijos – naudojimas laikomas neteisėtu
- Pagal licenciją autorių teisės perleidžiamos minimaliausia apimtimi
- Išimtys, numatytos įstatymuose, susijusios su intelektinės nuosavybės panaudojimu nekomerciniams tikslams – asmeniniams poreikiams, mokymui, mokslinei veiklai, visuomenės informavimui, todėl netaikomos versle.
- Licencijos sąlygos gali ir turi būti derybų objektas
- Svarbiausios licencijos sąlygos teisių turėtojui – yra išimtinumas, nekonkuravimas
- Svarbiausios licencijos sąlygos naudotojui – teisė panaudoti IN savo veikloje ir savo naujiems produktams kurti
- ATGTĮ leidžia elektronines licencijas

Autorių teisių subjektai

- Autoriai – tik Lietuvos fiziniai asmenys, užsienio valstybių fiziniai ir juridiniai asmenys
- Teisių turėtojai – Lietuvos ir užsienio fiziniai ir juridiniai asmenys
- Bendrautorystės atveju – taikomi bendrosios nuosavybės principai (šalių sutarimas), nebent aiškiai atibojamos kiekvieno autoriaus dalys

Subjektai, kurie gali kreiptis teisinės gynybos

- Autorių teisių ir gretutinių teisių subjektai
- Kolektyvinio administravimo asociacijos
- Išimtinių licencijų licenciatai
- Kiti asmenys – pagal sutartį ar įgaliojimą

Techninės apsaugos priemonės

- Techninės apsaugos priemonės yra papildoma apsaugos priemonė
- Dažnai veiksmingesnės nei teisinės
- Reikalauja savarankiškos apsaugos
- Gali apriboti ir neteisėtus, ir teisėtus veiksmus

Pažeidimai

- kūrinio, gretutinių teisių ar sui generis teisių objekto (be šių teisių subjekto licencijos (nesudarius sutarties arba pažeidžiant jos sąlygas):
 - naudojimas (įskaitant išleidimą, atgaminimą, viešą rodymą, viešą atlikimą, transliavimą, retransliavimą ar kitokį viešą paskelbimą)
 - platinimas;
- neteisėtų kopijų (komerciniais tikslais):
 - Importavimas;
 - Eksportavimas; platinimas;
 - Gabenimas;
 - Laikymas

Pažeidimai (2)

- Įstatymuose ar autorinėse sutartyse nustatyto atlyginimo nesumokėjimas
- Autoriaus ar atlikėjo asmeninių neturtinių teisių pažeidimas
- Nuorodų į neteisėtai viešai paskelbtus autorių teisių, gretutinių teisių ir sui generis teisių objektus teikimas interneto svetainėse, kai nuorodas teikiantis asmuo tai daro žinodamas ar turėdamas žinoti, kad autorių teisių, gretutinių teisių ir sui generis teisių objektai yra neteisėtai viešai paskelbti
- Kitų AGTĮ nuostatų ir kitų įstatymų nustatytų autorių teisių, gretutinių teisių ar sui generis teisių pažeidimas

Interneto paslaugų tiekėjų atsakomybė

- IPT neatsako už neteisėtas kopijas jų tinklapiuose ir serveriuose
 - jei IPT neinicijuoja turinio perdavimo;
 - neparenka turinio gavėjo;
 - neparenka ir nekeičia turinio.
 - neturi faktinių žinių apie neteisėtą turinį;
 - sužinojęs, apie neteisėtą turinį, nedelsdamas panaikina jį arba užblokuoja priejimą prie jo.

Gynimas

- Baudžiamoji atsakomybė (BK 191-194 str.)
- Administracinė atsakomybė (ATPK 214¹⁰ str.)
- Civilinė atsakomybė (ATGTĮ)
- Įrodymų užtikrinimo ir laikinos priemonės

Svarbiausi gynimo ypatumai

- Nebūtinai privatus kaltinimas baudžiamajai/administracinei atsakomybei
- Efektyviausia – greita privati civilinė gynyba paremta laikinųjų priemonių ir įrodymų užtikrinimo veiksmais

Baudžiamoji / administracinė ir civilinė atsakomybė

■ Baudžiamoji / administracinė

- Tiesioginiai ir netiesioginiai komercijos tikslai ar turtinės naudos siekimas
- Specifinė sankcija – neteisėtų kopijų ir jų gamybos priemonių ar įrangos konfiskavimas
- ATPK 214¹⁰ str., BK 191–195 str.
- Baudžiamosios atsakomybės slenkstis – 100 MGL vertė
- Sankcijos iki 2 m. laisvės atėmimo

■ Civilinė

- Nuostolių atlyginimas (įskaitant tiesioginę ir netiesioginę žalą) arba
- Kompensacija nuo 10 iki 1 000 minimalių gyvenimo lygių (MGL) arba licencijos mokesčio analogas
- Privaloma neturtinė žala
- Civilinė atsakomybė yra siejama su neteisėtų veiksmų, kaltės, žalos, priežastinio ryšio buvimu

Darbdavio atsakomybė

- Civiline prasme už darbuotojo veiksmus atsako darbdavys, perima regreso teises į kaltąjį asmenį; atsakomybės perkėlimas yra negalimas
- Baudžiamojon / administracinėn atsakomybėn už įmonėje padarytus pažeidimus traukiamas įmonės vadovas arba atsakingas darbuotojas.
- Baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma ir juridiniam asmeniui

IN apsauga įmonėje: praktinės rekomendacijos

- IN inventorizacija / monitoringas.
 - Žinoti savo IN.
 - Išvengti IN pažeidimų
- Specialios sutartys dėl IN su darbuotojais ir išoriniais kontraktorais.
- IN formalus fiksavimas ir vertinimas įmonėje labai palengvina įrodinėjimą, didina įmonės turtą.
- Nuorodos į intelektinę nuosavybę komerciniuose pasiūlymuose, verslo korespondencijoje
- IN slaptas ženklinimas ir techninės priemonės
- Nuoseklus ir greitas savo IN gynimas.
 - Papildomos gynimo priemonės.
 - Lengvesnis nuostolių įrodinėjimas.